

גלויית חיילים עם בול מיותר

דוגמה לגלויה שנשלחה על ידי
חייל באמצעות הדואר הצבאי

באוסף אלכסנדר שמורה גלויית חיילים שנשלחה על ידי
חייל צה"ל בתחילת שנות החמישים, והיא מציגה את
הסימונים שאפיינו את דואר החיילים באותה תקופה.
בנוסף, מסיבה בלתי ברורה, הודבק על הגלויה בול
דואר מסוג "בול שרות" אשר על פי הנהלים לא היה בו
צורך.

דואר אזרחי מול דואר צבאי

הדואר האזרחי מבוסס על פריסה של בתי דואר קבועים הנפתחים ביישובים ברחבי המדינה ומשרתים את תושבי אותו יישוב. רשויות הדואר אוספות את המכתבים שנמסרו למשלוח בבתי הדואר השונים, ממיינות אותם בהתאם ליישוב היעד בו מתגורר הנמען, ומובילות אותם לבית הדואר ביישוב המתאים.

בניגוד ליישובים האזרחיים הנמצאים במקום קבוע ואינם זזים ממקומם, יחידות הצבא הן ניידות במהותן ומיקומן הגיאוגרפי משתנה על פי צורכי הביטחון של המדינה. בהתאם, הדואר הצבאי המשרת אותן חייב להתמודד עם הבעיה של הובלת המכתב אל מקומה העדכני של היחידה בת משרת החייל הנמען.

לצורך כך הומצא המושג הנקרא בשם "יחידת דואר צבאי" (הידוע בראשי התיבות ד"צ), אשר הצמיד לכל יחידה צבאית, בנוסף לשמה הרשמי בתוך הצבא, גם מספר מזהה לצורכי דואר.

דואר אזרחי מול דואר צבאי

בתוך הצבא מונה בעל תפקיד מיוחד שנקרא בשם "קצין הדואר של בצבא", אשר תפקידו היה לנהל הן את מערך הדואר הפנימי בין יחידות הצבא, והן את קשרי הדואר בין יחידות הצבא ובין הדואר האזרחי. קצין הדואר של הצבא הצמיד לכל יחידה צבאית מספר של "יחידת דואר צבאי", ושייך אותה אל בית הדואר האזרחי הקרוב אל מיקומה העדכני של היחידה הצבאית. שיוך זה השתנה בכל פעם שהיחידה הצבאית הועברה למיקום חדש.

דואר אזרחי מול דואר צבאי

1. אזרח שביקש לשלוח מכתב לחייל, נדרש לכתוב על המעטפה את מספר הדואר הצבאי של היחידה הצבאית בה שירת החייל.
2. הדואר האזרחי העביר (על פי הרשימה העדכנית שקיבל מקצין הדואר של הצבא) את המכתב אל בית הדואר האזרחי הקרוב למיקומה של היחידה הצבאית.
3. נציג היחידה הצבאית הגיע אל בית הדואר האזרחי וקיבל את המכתבים המיועדים לחיילי היחידה.
4. בתוך היחידה העבירו את המכתב לידי החייל.

דואר אזרחי מול דואר צבאי

1. חייל שביקש לשלוח מכתב לאזרח נדרש לכתוב על המעטפה את כתובתו האזרחית של הנמען ולהוסיף את המילים "בשירות פעיל".

2. נציג היחידה הטביע על המעטפה את החותמת המשולשת. הוא העביר אותה אל בית הדואר האזרחי הקרוב, יחד עם המכתבים הרשמיים ששלחה היחידה הצבאית ונועדו לכתובות אזרחיות (לדוגמה: צווי גיוס לחיילי מילואים).

3. דואר ישראל מיין את המכתב לבית הדואר הקרוב לנמען.

4. הדואר העביר את המכתב לכתובת הנמען.

דואר אזרחי מול דואר צבאי

על כל אחד מן המכתבים, הן המכתבים הפרטיים ששלחו החיילים והן המכתבים הרשמיים ששלחה היחידה הצבאית, הטביעה היחידה הצבאית חותמת שהכילה את מספר "יחידת הדואר הצבאי".

בצה"ל של ימי ראשית המדינה כונה זיהוי זה בשם "כבא", ראשי תיבות של המונח "כוחות ביטחון ארציים", ולימים הוחלף השם למונח ד"צ.

לאורך כל השנים השתמש צה"ל בחותמת בצורת משולש.

העברת דואר צבאי לדואר ישראל

בספר הנהלים שפורסם בשנת 1951 פורט אופן העברת דברי דואר שמקורם בצה"ל לטיפול פקידי דואר ישראל.

דאר הנשלח ע"י הצבא

111

מכתבים פרטיים של חיילים - דאר רגיל בארץ (א) המכתבים מובאים לאשנב הדאר ע"י האחראי לדאר ביחידה (ראה פרק 112)

(ב) פקיד האסנובים צריך לוודא שהמעטפות חשופה את הסמון "בשרות פעיל" וטביעת החותמת של מטהר הדאר הצבאי (כ.ב.א.).

(ג) במקרה שאחד הסמוכים הנ"ל אינו מופיע על גבי המעטפו כגדרס, יש להחזירו את המכתב הנדון לחייל שהביאו חו הסבר מנומס מאין אפשרות לקבל את המכתב למסלוח, אלו אם כן יושלח החסר.

(ד) אין האחראי לדאר ביחידה רשאי לשלול כל דבר-דאר שה לתיבת הדאר. מזמן לזמן יש להסב חשומת לבם של באי כוח היחידות הצבאיות להוראה זו.

(ה) מכתבים שסולטלו להיבת המכתבים לא יועברו לתעודתם, אל ישלחו לקצין הדאר של הצבא (ז.צ.140) לשם פעולה מתאית

מכתבים פרטיים של חיילים - דאר רגיל בארץ - ת ע ר י פ	(א) מכתבים עד כל	30 גרם	30 גרם נוספים	- חפשי	- 10 פרוטות
(ב) גלויות	(ג) דברי דפוס עד כל	50 גרם	50 גרם נוספים	- חפשי	- 5 פרוטות

(א) הגורם הוא זהה לזה הקיים לגבי משרדי הממשלה. המעטפות חשופה סימון "דאר רשמי" בלוי החותמת המשולשת "כבא". המכתבים יהיו מבוטלים בבולי שרות לפי הוראת המלא.

מכתבים רשמיים הנשלחים ע"י יחידות או מוסדות הצבא.

העברת דואר צבאי לדואר ישראל

לאחר תיאור האופן בו יתקבלו דברי הדואר לטיפול בית הדואר האזרחי, פירט הנוהל את תעריף המשלוח ואופן התשלום.

4. מכתבים פרטיים של חיילים – דואר רגיל בארץ

א. המכתבים מובאים לאשנב הדואר על ידי האחראי לדואר ביחידה.

ב. פקיד האשנבים צריך לוודא שהמעטפות תשאנה את הסימון "בשירות פעיל" וטביעת החותמת של מספר הדואר הצבאי (כ.ב.א.).

ג. במקרה שאחד הסימונים הנ"ל אינו מופיע על גבי המעטפות כנדרש, יש להחזיר את המכתב הנדון לחייל שהביאו תוך הסבר מנומס שאין אפשרות לקבל את המכתב למשלוח, אלא אם כן יושלם החסר.

ד. אין האחראי לדואר ביחידה רשאי לשלשל כל דבר דואר שהוא לתיבת הדואר. מזמן לזמן יש להסב את תשומת לבם של באי כוח היחידות הצבאיות להוראה זו.

ה. מכתבים ששולשלו לתיבת המכתבים לא יועברו לתעודתם, אלא ישלחו לקצין הדואר של הצבא (ד.צ. 140) לשם פעולה מתאימה.

העברת דואר צבאי לדואר ישראל

5. מכתבים פרטיים של חיילים – דואר רגיל בארץ – תעריף

א. מכתבים עד 30 גרם – חופשי. כל 30 גרם נוספים – 10 פרוטות.

ב. גלויות – חופשי.

...

8. מכתבים רשמיים הנשלחים על ידי יחידות או מוסדות הצבא.

א. הנוהג הוא לזה הקיים לגבי משרדי הממשלה. המעטפות תשאנה סימון "דואר רשמי" בליווי החותמת המשולשת "כבא". המכתבים יהיו מבוילים בבולי שירות לפי התעריף המלא.

מי שילם עבור דברי הדואר הפרטיים ששלחו חיילי צה"ל?

בצה"ל, בדומה לרבים מן הצבאות בעולם, הוענקה לחיילים זכות מיוחדת לשלוח מכתבים וגלויות בחינם. לפיכך, מכתבים פרטיים של חיילים עליהם הוטבעה ביחידה החותמת המשולשת התקבלו על ידי פקידי הדואר האזרחי וטופלו ללא כל צורך בתשלום נוסף.

אגרת מיוחדת שהודפסה עבור חיילי צה"ל. האגרת נשלחה על ידי חייל מיחידה צבאית לקרוב משפחה בכתובת אזרחית. האגרת נשלחה ללא בולים, כיוון שהוטבעה עליה החותמת המשולשת.

מי שילם עבור דברי הדואר הרשמיים ששלחה היחידה?

דברי דואר רשמיים, אשר נשלחו על ידי גורמים רשמיים של המדינה וסומנו באמצעות החותמות הרשמיות של הגורם השולח, זכו לא אחת ליחס מיוחד מצד רשויות הדואר. הפקידים במשרדי הממשלה השונים (כולל צה"ל) לא נדרשו לשלם מראש עבור דברי הדואר הרשמיים ששלחו, ולא הייתה כל מגבלה על מספר דברי הדואר שהם הורשו לשלוח. הדואר נהג להעריך את מספר דברי הדואר שהועברו לטיפולו, ולדרוש ממשרדי הממשלה לשלם לו בדיעבד עבור המכתבים ששלחו.

מכתב רשמי שהתקבל למשלוח בבית הדואר בלי בולים

מי שילם עבור דברי הדואר הרשמיים ששלחה היחידה?

מתן זכות בלתי מוגבלת לשלוח דברי דואר הוביל להתנהגות בזבזנית של פקידי הממשלה, אשר שלחו מכתבים רבים ללא צורך והעמיסו עבודה מיותרת על רשויות הדואר.

משרדי הממשלה השונים ערערו על התשלום הגבוה שדרש הדואר, וטענו כי לא העריך נכון את מספר המכתבים הרשמיים שנשלחו בפועל. בניסיון להגביל את פעילותם של משרדי הממשלה, ולאמץ כלי מדידה אמין שיאפשר לעקוב אחר מספר דברי הדואר הרשמיים שנשלחו, הוחלט להנפיק בולים מיוחדים שכונו בשם "בולי שרות".

מי שילם עבור דברי הדואר הרשמיים ששלחה היחידה?

משרדי הממשלה קיבלו מראש כמות מסוימת של בולי שרות, והם נדרשו להדביק אותם על המכתבים ששלחו בדואר. הכוונה הייתה שמשרדי הממשלה ישלמו לדואר על פי מספר בולי השרות שנמסרו להם.

גם צה"ל קיבל מכסה של בולי שרות, ונדרש להדביק אותם על המכתבים הרשמיים שנשלחו מן היחידות הצבאיות. הסדר זה נכנס בצבא לתוקף ב-1 בפברואר 1951, ונמשך עד ה-1 במאי 1952.

מכתב צבאי רשמי עם בול שרות

הגלויה הפרטית שנשלחה מצה"ל

באוסף אלכסנדר שמורה גלויה פרטית שנשלחה על ידי סגן משנה ג. ליצמן (מספר אישי 197115) מיחידת דואר צבאי מספר 164 אל מר פלקנשייטר שהתגורר בתל אביב.

בחלקה העליון של הגלויה נרשמו על ידי השולח המילים "בשרות פעיל".

השולח: ג. ליצמן

הגלויה הפרטית שנשלחה מצה"ל

הגלויה הוחתמה על ידי היחידה הצבאית בחותמת המשולשת של "כבא 164".

בנוסף הודבק על הגלויה בול שרות בערך נקוב של חמש פרוטות (התעריף המתאים למשלוח של גלויה). הבול הוחתם בבית הדואר האזרחי ב-2 בפברואר 1951, כ"ו שבט תשי"א.

מדוע הודבק בול שרות?

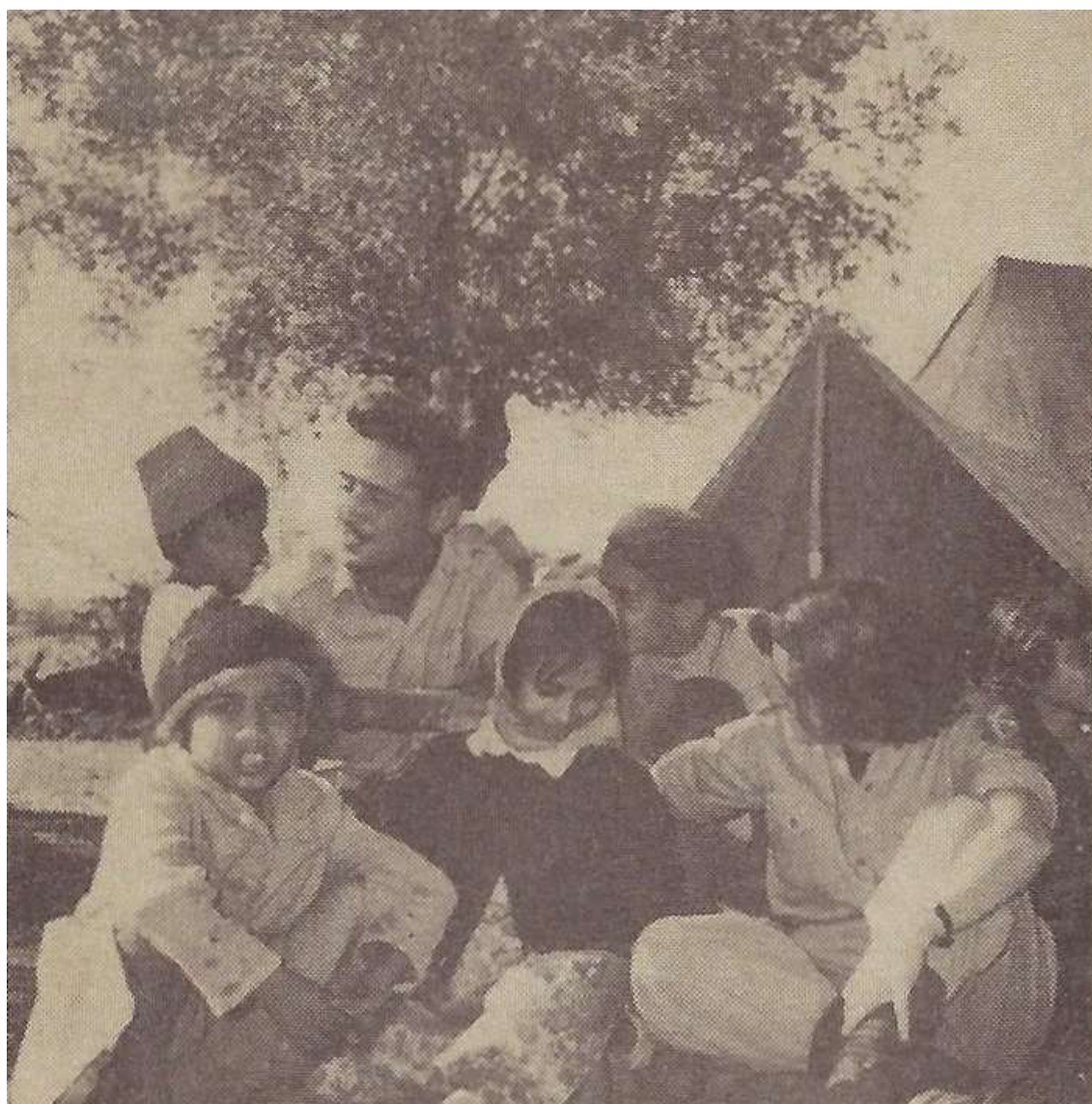
הנוהל המחייב את צה"ל להדביק בולי שרות על המכתבים הרשמיים שנשלחו ממנו נכנס כאמור לתוקף ב-1 בפברואר 1951, יום לפני המועד בו נשלחה הגלויה. מאחר ומדובר בגלויה פרטית ולא בדואר רשמי, **לא היה כל צורך להדביק עליה בול שרות, והוא מיותר למעשה.**

יתכן כי נציג היחידה הצבאית לא היה בקיא בפרטי הנוהל החדש שזה עתה נכנס לתוקף, והוא הדביק על הגלויה הפרטית את בול השרות למרות שלא היה בכך צורך. אם אכן זו התשובה, הגלויה השמורה באוסף אלכסנדר מהווה **דוגמה לקשיים הכרוכים בהטמעה של נוהל חדש** בקרב אלפי בעלי תפקידים בכל רחבי המדינה.

יש להביא בחשבון גם אפשרות כי המדובר בפעולה של זיוף מכוון, וכי הוספת הבול והטבעת החותמת האזרחית בוצעה בשלב מאוחר יותר על ידי אספן בולים שביקש להפוך גלוית חיילים רגילה לפריט "מעניין". אם זה הוא ההסבר להוספת הבול המיותר, יש להצטער על הפעולה המיותרת שהרסה גלוית חיילים יפה ומעניינת.

התעמולה המשולבת בגלויה

הגלויה הפרטית שנשלחה לתל אביב נכתבה על טופס שעוצב ביוזמת ענף הסברה והשכלה באגף כנח אדם של המטה הכללי, ושהודפס בבית הדפוס הצבאי. הטופס הכיל דברי תעמולה שנועדו להציג את פעילותם של חיילי צה"ל בסיוע לעולים החדשים שהתגוררו במעברות. בצידה הקדמי של הגלויה הודפסה תמונה של חייל וחיילת המשחקים ומשוחחים עם ילדי העולים החדשים.

התעמולה המשולבת בגלויה

בצידה האחורי של הגלויה צוטט שיר שכתב נתן אלתרמן והתפרסם ב-24 בנובמבר 1950 במסגרת "הטור השביעי" בעיתון "דבר".

הצבא לעזרת המעבדות

פי אמר הצבא: אם העם אינו נע,
שוב אשה נא כתפי העומסת.
פי כשם שהייתי מגן למדינה
כן אהיה לה אמה וכובסת!

פי הגיע הזמן, פי כל אחל בלה
הוא פרצה בחומה שבוננת!
ילקאיר בחיוה עיני נער עולה
היא פיום פעלת קומנדו!

פה אמר הצבא ולחבוט מצעים
ופעלות מטאטא ומברשת
הוא נגש—פכתוב—עם קציני מבצעים
ובשתוף כל סוגי הנשק!

ובעודו מרפס ומנסו וחופר
ומאורר מזננים — עין שימה! —
ישנו רגש כאלו דבר מה מתאורר
גם בתוף נשמתנו פנימה...

ונדמה פי נפתח בה חלון שמזמן
האבק על סניו השליף עגן.
ונדמה פי חובטים שמה איוה מזון
שמכבר לא נחבט בהגן...

דבר מה נע בצבור... ברתיעה והסוס...
אף אילי התמורה בפתח.
מה נאמר ונדבר? זה כחו של רסוס:
הוא פועל גם סביב לשטח.

נתן א.

(הודפס ב"דבר" ב-24.11.50)

על תפארת צבאות, במגן וצנה,
לב שירי גבורים
נתחברו מאז טרויה.
איה לשיר על צבא שת חוגר הוא סגר
ובוחש בכפית
דיסת קוקר-וסויה?

איה לשיר על צבא שת רבי-סמליו,
עם יודעי שאגה במלא לופ,
מצוים לעסק ב"ספת-חלב"
וכמעט להיניק בפעל?

או לתפוש חוט-ומחט (בלב לא קל)
במקום אם שניצאה השוקה,
ולתת את שפמם בפקדת מטב"ל,
למשחק, ומריטה לזנוקא.

את המוזה מראה שפנה לא יסית
לשירי עלילה ותרועת חוצצרת,
אכל אף-על-פיהו, מבחינה מעשית.
הודעה מסעירה בו נמסרת:
שוב תפס הצבא צמדות בחזית,
שוב נצב הוא ראשון בפרץ.

אי עובר בזמנו חסו הראשון
שחקימה בלעדיו אין לערף?
במקום בו קרועים הגזות על ראשו
של קבוצ-גליות בחרף.

הוצאת ענף הסברה והשכלה במטכל/אכא